

הלכות ברכת הנפסים ותפלות סימן ריח

ביאורים ומוספים

סימן ריח

ברכת הודאת התיידי

[משנ"ב ס"ק א]

ואין בכלל זה מה שעומדים עם הספינה בשבועה לנמל והאנשים שבה יורדים ליפשה ליום או ליומים או עד שהגיע זמן הספינה לילך הלאה⁽¹⁾.

(1) ואפילו אם הוא מוכרח לרדת ולחנות שם, כתב בשו"ת בצל החכמה (ח"א סי' כא אות י) שאם עושה זאת מחמת סיבה אחרת שאינה תכלית נסיעתו, אין זה נחשב למחוז חפצו ואינו צריך לברך. אמנם מי שכוונתו להגיע לכמה מקומות בדרך נסיעתו ולהתעכב בהם כפי הצורך, כגון שהולך להשתטח על קברי צדיקים, צריך לברך בכל מקום.

ואף אם שיהיה במחוז חפצו רק יום אחד, דעת הגר"ש אויערבך (הליכות) שלמה תפלה פכ"ג דבר הלכה אות ד) שצריך לברך שם הגומל, ולשוב ולברך כשמגיע בחזרה לביתו.

וכשחזר לביתו או שמגיע למקום חפצו, אף אם עתיד לשוב ולנסוע, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ט סי' מה) שצריך לברך [אף לפי הא"ר המובא בשעה"צ ס"ק א], ועל כן כתב שחיילים השבים ממקום סכנה לביתם לכמה ימים ועתידים לחזור לשם, יברכו הגומל כל פעם ששבים לביתם.

[משנ"ב ס"ק ב]

והולך כבר על פרייז⁽²⁾.

(2) ואף אם נשאר עדיין רושם מהמחלה, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ד סי' קנב אות ג) שיברך, וכן משמע בערוך השלחן (ס"ה) שכתב שיברך משעה שיוצא לשוק. ובשו"ת דברי יציב (ח"א סי' פו-פו) כתב בשם בעל הדברי חיים שלא יברך עד שלא ירגיש שום רפיון והולשה מהמחלה, ויחזור מצבו לכפי שהיה לפני שנחלה.

וכן מי שעבר אירוע מודי והזיכרון התהיל לחזור אליו, דעת הגר"ש אלישיב (אשרי האיש ח"א פ"מ אות כא) שימתין מלברך עד שיחזור הזיכרון לגמרי.

ואם התרפא מהמחלה אך נעשה טריפה מחמת המחלה, כתבו הפתח הדביר (אות ג) והובא בקף החיים ס"ק ד) והשרי המד (אסיפת דינים מע' ברכות סי' ב אות יב) שיברך הגומל בלא שם ומלכות. ובשו"ת שבט הלוי (שם) כתב שאם נעשה טריפה מחמת שהוציא לו אתה אבר בניתוח כדי לרפאותו, צריך לברך, שהרי הרבה חיים אחר כך, אך אם נעשה טריפה מחמת המחלה באופן שא"א לרפאותו, מברך בלא שם ומלכות.

ולגבי יולדת, כתב הכף החיים (ס"ק ו) שתברך לאחר שבעה ימים מלידתה, שאז עומדת על בוריה, והוסיף בשו"ת שלמת חיים (סי' רב) שאם עדיין חשה עצמה חלשה תמתין עד שתרגיש בריאה.

[ביה"ל ד"ה יורדי הים]

אי דוקא ים, או הוא הדין נהר שסלכין בו פאגיות או בדוכות-עצים, פ"מ שד"ך פסקות הגדולים⁽³⁾.

(3) והנוסעים במכונית במנהרה מתחת לים, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ט סי' עב אות ב) שאינם מברכים, משום שנחשבים להולכי יבשה, ולא שייך בהם הטעמים הכתובים בתהלים (קו כג-כד) בחיוב ההודאה ליורדי הים.

ולגבי טיסה במטוס, כתב בשו"ת אגרות משה (אורח ח"ב סי' נט) שצריך לברך עליה הגומל, מפני שדינם של הטיסים ביורדי הים המשך במילואים עמוד 53

[משנ"ב ס"ק לא]

דבברכת 'הגומל' לא קפדין כלי האי שיהיה נס גמור⁽¹⁾.

(1) וכן הנוסע במקום שרגילים לזרוק אבנים על מסעות, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ט סי' מה) שצריך לברך אחר נסיעתו ברכת הגומל אף אם לא זרקו עליו אבנים, וכל שכן אם זרקו על אחת המכוניות שלפניו. מאידך, דעת הגר"ש אויערבך (הליכות שלמה תפלה פכ"ג דבר הלכה אות א) והגר"ש אלישיב (אשרי האיש ח"א פ"מ אות יט) שאף אם זרקו במקומות אלו אבנים על מכוניתו, מ"מ אם החטיאו את המטרה, או שרק ניפצו את השמישה אך לא פגעו בו עצמו, אינו מברך. [וראה משנ"ב להלן (ס"ק לב) שאכן שנפלה סמוך לראשו אפשר שמברך על כך 'שעשה לי נס' לדעה השניה, ואם כן הוא הדין הגומל לסלי עלמא, כמבואר כאן, וכמפורש בחיי אדם (כלל סה ס"ה) שמברך כפי האי גזנא הגומל. ובשעורי מרן הגר"ש אלישיב (ברכות נד ב) כתב שאין הלכה כחיי אדם, וראה ביה"ל (ד"ה ויש) שלדעה השניה מברכים 'שעשה לי נס' על הצלה מנגב משום שחזקה שבא להרוג, ואם כן הוא הדין שצריך לברך הגומל לכולי עלמא, ואכן בשעורי מרן הגר"ש אלישיב (שם) מובא בשמו שאם ערבים ירו לעבר אדם ולא פגעו, יש לברך הגומל, כיון שרצו לפגוע בו]. וראה מה שכתבנו לקמן סי' ריח ס"ק לב לענין ברכת הגומל בתאונת דרכים.

[משנ"ב ס"ק לב]

ועלין זכרן בלא שם ומלכות⁽¹⁾ וכו', וראוי לומר פרשת תזריע⁽²⁾, וטוב וראוי לו לתקן אזהרה רבים בעיר, וכל שנה ביום הנה"ה⁽³⁾ יתבדד להודות להשם יתברך ולשפ"ח ולספר חסדיו⁽⁴⁾.

(1) ואף שאין חשש בהזכרת מלכות לבטלה [אלא רק בהזכרת השם, כמבואר בביה"ל לקמן (סי' רד ס"א ר"ה ואם), כתב בשו"ת שלמת חיים (סי' רא) שמ"מ מבואר בשו"ע כאן [והוא הדין בשאר מקומות] שלא יזכיר מלכות, כדי שלא יהיו שיוצאים בזה בדיעבד. אכן בשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"ג סי' קכט אות ה) כתב לגבי דברי המשנ"ב לקמן (סי' תקסא ס"ק ו) שהוראה מקום המקדש מברך ברכת דין האמת בלא שם ומלכות, שדבריו לאו דוקא, שהרי מותר לומר 'מלך העולם' בכל עת שרוצים, אלא יש לומר בשעת הקריעה 'ברוך אתה מלך העולם דין האמת', וראה חלקת מחוקק (אבה"ע סי' לד ס"ק ו).

ולענין מי שמסופק האם צריך לברך ברכת הנהנין, לא הזכיר לעיל (סי' קסז ס"ק מט) עיצה זו לברך בלא שם ומלכות, וראה מה שכתבנו בביה"ל לקמן סי' רכא ס"א ר"ה אם.

(19) ובספר צפית לישועה (פ"ג הגה"ה שניה) כתב החפץ חיים שהארבעה שצריכים להודות [המזכרים בס"ר ריח ס"א], שמן הדין היו צריכים להביא קרבן תודה, צריכים בזמננו ללמוד דיני הקרבת קרבן תודה.

(20) אם אירע לו הנס באדר, וקיבל על עצמו לעשותו תמיד יום משתה ושמחה, כתב לקמן (כ"י תרצו ס"ק ב) שאם אירע הנס בשנה מעוברת באדר השני, יעשה בשני, ואם אירע בפשוטה, יעשה בראשון. אמנם לקמן (סי' תרפ"ו ס"ק ח) כתב שאף אם אירע בפשוטה יעשה בשני, אם לא שנעשה הנס במעוברת באדר הראשון [וכן העיר השתה הלכות סי' תרצו ס"ה].

(21) ואותה סעודה שעושים כשביל הנס, כתב לקמן (סי' תרצו ס"ק ב) שהיא סעודת מצוה, שכל סעודה שעושים לזכר נפלאות השם היא סעודת מצוה. וראה העמק דבר (ויקרא ז יג).

והחולה שעבר ניתוח מסוכן בהצלחה, אך עדיין עובר טיפולים, דעת הגר"ש אלישיב (אשרי האיש ח"א פ"מ אות כד) שיעשה את סעודת ההודיה רק כשיבריא לגמרי.

הלכות ברפת תנפים והודאות סימן ריט **קלה** באור הגולה
וכיוצא בזה, (לא) אינו תיב (ו) לברך, (לב) *ויש חולק, וטוב לברך בלא הזכרת שם ומלכות:

ריט ברפת הודאת היחיד, ובו ט' סעיפים:

א *ארבעה צריכים (ב) [א] להודות. *יורדי הים (א) כשעלו ממנה. [*] והולכי מדבריות כשיגיעו לישוב, ומי שהקה חולה (ב) ונתרפא, (ג) ומי שהיה (ג) [ג] *קבוע בבית האסורים ונצא. וסימנך 'וכל החיים'

שערי תשובה

[א] להודות. עכ"ט. וכלחמדתה להנאץ מהר"ם פאנן סבב שש"י וברך, וכתב בבר"י שכן נהגו בגליל שלכם, ע"ש. ובמדינתנו נהגים במדינת מנח"מ מנח"מ, וכן הא"ר במאור פקדון, וכ"כ קש"מ אפרים שער ד, ובמח"ב סבב קש"מ טו"ט אהליהו שפ"ק על בנ"ש שכן לא יברך אלא בלא שם ומלכות ע"ש: [*] והולכי מדבריות, וכ"כ בבר"י בשם סב"ר שאל בסי' ק"י יצחק: מי שהולך מן מקום למקום וברך הלכו עבר פצ"רית גדולות, אין לברך עד שיש אל קחול תפוצ: [ג] חבוש. עכ"ט. ובבר"י הביא מדבריו דבר יצ"ח ורמקו, ומתשובת ר"י מנח"מ, וכ"כ בא"ר בשם מלבי"ם יו"ט דף ב' בחבוש על עסקי קמון טבריה וקש"מ הביא לשון תשובת הר"י מנח"מ, שהואיל ונתן חבוש בבית הספר בו ולא היה מושל בנפשו, נקמה נצא מאותו מצב להיות מושל בנפשו, בפרט אם היה חבוש על

באור הלכה

לו: * ויש חולק. עין מגן אברהם שכתב איש חולק זה, דבנדאי אפנהג העולם וטבעו אין לברך 'שעשה לי נסים', וכן הגר"א תמה, דאס"פן כל יולדת תהא צריכה לברך 'שעשה לי נסים', וכוונתו בניה לעולם. ולפי מה שכתב בחשבות רבי' חלק ג סימן תקע"ב, והביא בנפשות אדם, ניקח קשה, דבנדאי בגין יולדת או חולה ליקח למאן דאמר, שאין זה גם כלל ושרב חולים ויולדות לחיים. ואין לכלי עלמא נס בעינן, רק הלש"ט א' בעינן דוקא שהנס של הצלה ונתן דוקא למעלה מדרך הטבע, כפי אבותינו, ולשיטה ב', כל דבר שמוקדם השם ברגע זה בדרך התולדה גם כן מקרי נס, כגון שפאז נזכים או נזלנים עליו וכוונתו אדם משמע הדדעה ראשונה נקבע רק נזכים, ומשום דכאים רק בשביל ממוץ וליקח חשש סכנה כלל: לא נחירא, דהא עליפ' הדין מתר לתרגו, דחזקה בא להרג, וכוונתו מדין דמתחמת קורבו שיתגלה, ונענשנו בני אדם או סבה אחרת, שנתפדה וברחו מחמת זה, אף על פי שלא היה כאן שנוי בטבע מכל מקום נס הוא שהזמין הקדוש ברוך הוא לשעה זו:

* יורדי הים. אי דוקא נס, או הוא הדין נסר שפלה"כ בו באניות או בדוכות יעצים, כמו שדרך בפתרות הגדולים^(א). נראה לכאורה דהכלא במסג ספרד ואשכנז המבאר לקמן במחבר סע"ד ז, דלמאן דאמר קתם אפלו בסתם דנכים נמי מברכין, כמורכין הוא הדין קתם לא גרע נהר גדול משום דנכים, אכן לפי מה שכתב אשכנזי בדבריו אין מברכין, אפשר הוא הדין גם כפי נסר אין מברכין, ולא שכיחא סכנה כמו כפי נס גמור, כנ"ל. ודע עוד דפשיט דלכלי עלמא, בין כנס ובין במדבר מברכין אפלו לא קרה לו שום סכנה^(ב), כגון שעבר הים ולא היה שום רוח-סערה וכוונתו גזנא, או הלך במדבר ולא קרה בדרך ולא חסר לו מים וכוונתו גזנא, אפלו כפי תפינו בפנן לברך: ואף על פי דבכנא פתיב "מעו במדבר בישומן" וכו', וכוונתו גבי יורדי הים: "ויאמר ויצמד רוח סערה" וגו', לאו דוקא שקרה לו, אלא פנין שכלול לו לקרות מקרים פאלא צריך לאודו"י שנצל מזה: * חבוש. עין מה שכתבנו במשנה ברורה בשם המגן אברהם דמורי קבוע על עסקי נפשות, ונראה מדבריו בזה דגם חבוש אינו מחייב להודות אלא מחמת שהוא בסכנה מחמת חבושו, ודרכי קבוע מחמת קמון שחובעים ממנו, שבודאי עלי-פלגנים לא יבוא הנכר לידו סכנת נפשות, שאפלו אם לא ישיג דרו לשלם גם כן לא יתרגו אותו, לפיכך אין מברכין, מה שאין לא חבוש דרו לשלם גם כן לא יתרגו אותו, ודרכי קבוע: ודע שם זה, גם בחבוש מחמת נפשות דמברכין, לכאורה דוקא בחבוש שנחשב עד שיאמר דינו, דאז עומד בסכנה, דהא אינו יודע אם יצא דינו לשבט או לחסד, ואז אם יצא

שער הציון

מה היה. גם מה שהביא שם ממשע"ה ריב"ש דמוכח דלכלי עלמא כשנפל עליו כהל מקרי נס, לעניית דצתי לכלי עלמא מקרי זה נס גמור, דדמי לנפל לגב של אריות, ובענין הצלה מדרגת שור, וזהו תלוי באיזה אופן היה ההצלה, אם היה בדרך נס גמור או במנהג של עולם כגון על ידי בריחה וכיוצא בזה: (ס) ט"ז וש"א: (כז) ואפלו לדעה ראשונה [ח"א], ואפלו לפי מה שפירשו דלדעה א' נס גמור בעינן, גם זה הוא נס גמור, דמאי לנפל לגב אריות: (כט) נשמת אדם בשם הנדב"ה, וכתבתי בלשון 'אפשר' משום דלא ברירא כלי האי, דאפשר דאפלו לדעה שניה אין מברכין, ולא דמיא לכאן עליו לסיים, כמובן, והשמיטתי דינו השני דהנה עולה בקלם ונפל, דלא ברירא לי, דאפשר דאפלו לדעה א' מברכין כל שהיה בנפשו מקום: (ל) מגן אברהם: (פ) ואם שורה פה נמים, סתמק בעליתמדי, אף ממסקנת האלה רבד משמע דגם בזה אינו מברך: (צ) אחרונים: (ג) אלה רבד וש"א:

באר היטב

(ו) לברך. פ"י על הנס, אבל הגומל תיב לברך, ט"ז ע"ס ר"ט: (ב) להודות. מי שנתחב ארבעת אינו כקרבן כ"א בנכה א' לבד, פרי"ק קאנ"י סימן ז, ונצח בחשבות קול' בן לוי סימן א. קטן פחות מכן י"ג שנים א"צ להודות, דלא שייך לוטר לחיבים טובות דהא לאו ברענשין הוא, רמ"מ סימן יד, מ"א. מה שאין האשה מברכת ברכת החודאה, מפני שצריך לאודו"י בפני עשרה, ולא אחת ארעא, דכל כבודה בת מלך פנימה, הלק"ט ח"ב סימן קסא. וכתב"ג הספיק שצריכי בבהכ"נ שלהם ושישמעו האנשים מבהכ"נ או לפחות בפני נשים ואיש א', ע"ש: (ג) חבוש. על עסקי נפשות:

משנה ברורה

(לא) אינו תיב לברך. כשיגיע שם בפעם אחר ברכת 'שעשה לי נסים', ומכל מקום כשיגיע שם ארע לו ההצלה (כו) צריך לברך ברכת 'הגומל', דבברכת 'הגומל' לא קפדינן כלי האי שיהיה גם כמורכב, וכדלקמן בסוף סימן ריט בדעה הראשונה, והסכימו עליה הרבה אחרונים: (לב) ויש חולק. דאפלו היה ההצלה שלא למעלה מדרך הטבע, אף על פי כן צריך שיהיה בסכנה אם לא נדמין לו ההצלה, גם מקרי, ותיב להודות ולשבח לבדא על שהזמין ונצמין לו ההצלה ברגע זה. אם נפל עליו אבן וכיוצא בזה, או שעבר עליו עגלה טעונה, שברך הטבע היה שימות על-ידיה, והוא נצול ממיתה, (כח) כשיגיע לאותו מקום משלשים לשלשים צריך לברך. ואם נפל אבן סמוך לראשו או נחשע בגול סמוך לעינו, ונעשה לו נס ולא נפל האבן על ראשו ולא נחשע בגול עין ממש: לדעה ראשונה אין מברכין, ודעה שניה (כט) אפשר שמברכים, פי כל אדם שקרוב לדבר שיש בו סכנה ונצול מברך, ועל-כן יברך בלא שם ומלכות^(א). ועין בבאור הלכה. כתבו האחרונים: מי שנעשה לו נס, יש לו להפריש לצדקה כפי השגת ידו, ויחלק ללומדי-תורה ויאמר: "הריני נותן זה לצדקה, ויהי רצון שיהא נחשב במקום תודה שהייתי תיב בזמן המקדש", ונאוי לוטר פרישת תורה^(ב), וטוב ונאוי לו (ל) לתקן איזה צרכי רבים בעיר, וכלל שנה ביום הזה^(ג) וכתב דלהודות להשם יתברך ולשמוח ולספר חסדיו^(ד):

א (א) כשעלו ממנה. ודוקא כשעלו ממנה לגמרי, ואין בכלל זה מה שעומדים עם הספינה כשפאה לנמל והאנשים שבה יורדים ליבשה (ב) ליום או ליומים או עד שתגיע זמן הספינה לילך הלאה, וכן אין מברכין, דאפסי לא נציל מן הסכנה לגמרי, והיא הדין בהלכי מדבריות (ג) וכתבנו עליהם עובדים בדרך ארצה, גם כן אין מברכין: (ב) ונתרפא. והולך קבר (ג) על בריה: (ג) ומי שהיה

פן בחבוש מחמת שיש עליו עלילה נפשות, אס"פן הרי הוא עומד בסכנה שפאז עומד דינו להרג וכיוצא, ודרכי קבוע: ודע שם זה, גם בחבוש מחמת נפשות דמברכין, לכאורה דוקא בחבוש שנחשב עד שיאמר דינו, דאז עומד בסכנה, דהא אינו יודע אם יצא דינו לשבט או לחסד, ואז אם יצא

תלכות ברכות הוראות סימן רי"ט

יִירֹדָה סֶלָה, תִּבְּוֹשׁ יִשְׁכָּרִים וְיָם מִדְּבָר: ב' בִּימָה מִבְּרֶךְ, בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הַעֲוִלָּם (ד) הַגּוֹמֵל לַחֲטָיִים טוֹבוֹת שְׁגָמְלָנִי כֹּל טוֹב, (ה) וְהַשְׁמִיטֵם אוֹמְרִים מִי (ו) שְׁגָמְלָךְ כֹּל טוֹב הוּא יִגְמְלָךְ כֹּל טוֹב סֶלָה: ג' יִצְרִיךְ לִבְרֶךְ בְּרַכָּה זו (ז) (ו) בִּפְנֵי עֲשׂוּרָה, *וְחָתִי מִנְיָהּ (ח) רַבֵּנּוּ, דְּכָתִיב יִירֹמְמוּהוּ בְּקָהֵל עִם (ו) וּבְמוֹשֶׁב

ב שם לפי: רסח
קד"ף וקדמב"ם
והרא"ש ג שם

פאר הייט

(א) **שְׁמֹמֶלֶךְ**. וְאֵם לֹא אִמָּהר אִינוּ מִסְכָּב. טוֹב לִכְרֹךְ מִצֵּמֶה, רַמְבָּם, ע' ע"ה.
פָּסֵק בְּהַי"ג בְּשֵׁם הַרְשָׁפִין הִכְסֹל לִכְרוֹךְ אֶפְלוּ כִּיּוֹם דְּלִיפֹא סִי'ה אִם מִתְאַחֵר
יִתֵּר מִן מִי, מִיִּם, דְּהֵינִי אִם נֶצַח כִּיּוֹם ב' יְכוּרֵן בִּפְנֵי יוֹד כִּלֹּא סִי'ה וְאֵל יִמְתִּין
עַד כִּי יוֹם הַן, ע"ה: (ד) **בִּפְנֵי עֲטֻרָה**. עַם שֶׁבֶל הַנֶּסֶךְ, הַלְקִיט חִי'ה סִי' רִצָּא
וְיָזַם כִּי שֶׁבֶל הַנֶּסֶךְ, וְהִתְאַדָּרְוּ: (ה) **רַבְנוּ**. עַל דְּרֵחֵי הַלְקָטָה, מִיִּם.

מִשְׁנָה בְּרוּרָה

חברו. דעת מגן-אברהם דמימי בחבול על עסקי נפשות דוקא, וירבה חולקים עליו, ועין בבאור הלכה מה שפארנו בזה. פתבו האחרונים, דמי שנתחבב ארבעתן אינו מכורף כי אם ברכה אחת לבל⁽⁵⁾. עוד כתבו⁽⁶⁾, דקטן אינו מחבב (להודות) [ואפלו מצד מצות חתופ⁽⁷⁾]. וגם נשים, כנהג הצולם שאין מכרכין ברכה זו, וכתבו האחרונים השעם: משום דסדר ברכה זו הוא בפני עשרה, וכדלקמה, ולא ארז ארצא לאשה⁽⁸⁾. ויש שכתבו, (ד) דמכל מקום נכון הוא שכתורף בפני עשרה, על-כל-פנים בפני נשים ואיש אחד: ב (ד) הגומל לתחכים טובות. פירש, אפלו לאיתם שהם חתכים, עם-כל-זה גומל להם טובות, וגם אני אף-על-פי שאיני הגון, עם-כל-זה גמלני בכל טובי. (ה) ונסח זה אינו מעט, כל שאמר ענין הברכה, וכדלקמה בסעיף ד. כתב הרמב"ם: המכורף צריך שיהיה עומד בשעת ברכה⁽⁹⁾, (ו) וכתב עוד יצא אף בישיבה: (ח) והשומעים אומרים. ואם לא אמרו אינו מעט (אחרונים): ג (ו) בפני עשרה. עם (י) בעל הנס⁽¹⁰⁾: (ז) ובמושב זקנים. ואין זקן אלא מי שקנה חכמה; וכתב

שְׁעָרֵי תְּשׁוּבָה

קריעת מט קצור על כל איש, או חוב לסבת היות שאין ירו משנת, וא"כ המזין לו ה' כר, וקדם אח"כ נראה שדעתו לימר שאם היה ביבולתו אלא שלא נדע או שהיה מקום שנתרו ללו ולא הועיל כ"י; אם לא שנאמר נתח בדרךך לשעורין, ע"ש, ונראה דבכ"י: בדרך בלא שם ומלכות, וס"ס דה' שכן הוא המונח פשיט דכל מין חבוש ביציאתו מברך, ע"ש,

יכ"כ בס' מקראי-קדש דף נג, אבל הראנ"ח פתב דבעינן עשרה

בְּאוֹר הַלֵּכָה

חֵבֶל לִבְדָּה. מִדָּה שֶׁאֵין בּוֹ נִגְמָר דִּינוֹ שֶׁיֵּשֶׁב בְּבֵית הָאֲסוּרִים, כְּמוֹ בַּמִּדְּוֵת אֶלֶף
שְׁשִׁיבֶה בֵּית הָאֲסוּרִים בְּעֶמֶק הָאֵשׁ. אֲפֹלוּ הִנֵּה עֲלִיהָ שֶׁל נִפְשׁוֹ אֲפֹלוּ
הֵכִי לִשְׂאֵץ מִבֵּית הָאֲסוּרִים אֵינִי מִבְּרָךְ, דָּהָא לֹא הוּא שׁוֹם סִכְנָה מֵאַחֵר שִׁידוּעַ
שׁוֹה הוּא כָּל עֲנֻשׁוֹ [אֵם] לֹא שְׁחִישִׁיבָה נֹסֵף הוּא סִכְנָה, כְּמוֹ שִׁידוּעַ שִׁשִּׁי שֶׁבִּי
אֲסוּרִים עַל פְּשָׁעִים גְּדוּלִים שְׁחִישִׁיבָה בָּהֶם זְמַן מִרְבָּה הוּא סִכְנָה נִפְשׁוֹת,
וּבְנִדְּוֵי צִרְף לִבְדָּה שֶׁשְׂאֵץ מִשָּׁם; וְאֵלֶּם יֵשׁ לִחְתּוֹת, דְּחֵבֶל לִחְדוֹת וּלְבִרְכָּה
לְהִשָּׁם; תִּבְרָךְ עַל שֶׁלֹּא נִגְמָר דִּינוֹ מִתְחִלָּה רַק לִישִׁיבֶת בֵּית־הָאֲסוּרִים בְּלִבְדָּה
וְלֹא לְעֵנֶשׁ נִפְשׁוֹת. וְחֵבֶל הָאֵלֶּיָּה רַבָּה וּבִרְכִּייוֹסֵף וְעוֹד אַחֲרֵיכֶם חֲלָקִי עֲלִיו
וְהוֹמִיטוּ מִתְּרֵבָה רֵאשִׁיטִים דְּאֲפֹלוּ חֲבוּשׁ מַחֲמַת מִמּוֹן וְלֹא הִנֵּה שׁוֹם סִכְנָה, גַּם־
בּוֹ מִבְּרָךְ, כִּיֹּן דְּעַל־כֵּל־פָּנִים הִנֵּה כְּלוֹא וְלֹא הִנֵּה מוֹשֵׁל בְּנִפְשׁוֹ; וְיֵשׁ אַחֲרֵיכֶם
שֶׁתְּחִבּוּ שׁוֹם קִגְוֵי־אֲבָרָה לֹא כֹחַ דְּבִרְיוֹ אֶלָּא לְפִי מִנְהָ אֲשֶׁכְּנִי הַמּוֹכֵב בְּסִיעִי
וּבִסְעִיף ח, דְּהִנֵּקָא בְּדִרְךָ שִׁשִּׁי בַּה סִכְנָה אִזְּ בַּחֲלִי שֶׁבְּחִלָּל הַיּוֹף, מִדָּה שֶׁאֵין בּוֹ
לְמִנְהָ סִכְנָה דְּאֲפֹלוּ בַּחֲלִי לִלְדֵּהוּ אִזְּ בְּדִרְךָ סָחֵם נִמְי מִבְּרִכְיוֹ, הוּא הִדִּין הַבָּא
גָּבִי חֲבוּשׁ אֲפֹלוּ עַל עִסְקֵי מִמּוֹן, וְהֵנִי קְרֻמוֹנִים הֵם פְּעֻלֵי יִשְׁרָאֵל וְזוֹ שֶׁל מִנְהָ
סִכְנָה, אֶלָּא דְּבִאֲמַת מַסְתִּימַת מִגֻּן־אֲבָרָהֶם נִרְאָה דְּאֲפֹלוּ לְמִנְהָ סִכְנָה דְּעִינָן
דְּרֻקָא חֲבוּשׁ מַחֲמַת (נִפְשׁוֹת; וְעוֹד רִאשִׁי, דָּהָא הִמְגִּין־אֲבָרָהֶם עֲצֻמוֹ נִטָּה בְּסִיעִי־
קִטָּן ח לִדְרַע תְּחֻמָּה דְּאֲפֹלוּ בִּלְאֵ מִכָּה שֶׁל חֵלֶל נִמְי, וְאִם־כִּי אֵיךְ סָחֵם הַבָּא
בְּסָחֵם דְּרוּקָא מַחֲמַת נִפְשׁוֹת, וְנִרְאָה דְּרַעַת מִגֻּן־אֲבָרָהֶם הוּא, דְּחֵבֶל קְרֻמוֹנִים
שֶׁמִּבְּיֵא הַבְּרִכִּייוֹסֵף הוֹלִכִים בְּשִׁיעַת הַעֲרוֹף דְּאֲפֹלוּ בַּמְחֹשׁ לִלְדֵּהוּ נִמְי

מקבריו, וילפי זה הוא הדין בחיבוש מחמת ממון, פיין שהוא על-בלי-ימים בלוא ואינו יכול לצאת מקפצו די להתחבב בכרדה, מה שאין כן להמחבר בסעיף א' שלא אחר לגבירי בשיטת העידון אלא העידון על כל פנים שעלה למטה, ומטעם כיוון שעלה למטה, אף על פי שאינו מסכן לעת צתה מפל מקום יקרה נפשים רבות מזיון שנפל למשקב מתגבר עליו החלי ובה אירי סנה, ובהו חייב להודות, וכמו שכתב באמת המחבר סבך א' במה שמיסים "נדמי להעלותו לגדרום להיו", שאינו יודע איך יצא דינו, ואספן לפי שיטה זו, בחיבוש מחמת נפשות שעל-בלי-ימים יעלהו לגדרום חייב לבקר, מה שאין כן בחיבוש מחמת ממון, שלעולם לא יעלהו לגדרום לדנו מחמת שאין לו מה לפרע, אינו חייב לבקר. ומכל מקום אפשר וידינא להבירקם קדחות דברי מגיד אברהם, אינו אלא קמנהג ספקר וילפי סחימת המחבר בפיסוף ח, מה שאין כן לדעת נביא ולמנהג אשכנז ולמי שנוהג כן, בנדאי צדקו דברי המגיד אברהם בהקדום שאין סנה אין מקבריו, ומה אספה לן במה שאינו שולט בנפשו ואם לא במקום דגם בחיבוש על עסקר ממון אינו בטוח לגמרי מספנה, וכמו המשמע מלשון הכבדני יורה, והמנהג על אילה דבר שלא נחית לזה. ודע עוד, דאף לדברי החולקים אמגן אברהם ולישיטתם אף נדוהו לישב בבית-האמרים בנדאי חייב לבקר בשיטת אחר-כך שלא היה לו ספקה קלל, מכך מקום נקיים דרך זה כשיישוב על-בלי-ימים בבית-האמרים גמור משך איתו זמן, אבל לא כשינדהו לישב זמן או יומים בבית האמרים, כמו שהיה דמנענו על תסאים קלים נגר חזק הממשלה יר"ה, דקנה לכלי עלקא אין מקבריו, לדיקה תבא שים סנה, ונב אף שיק כלבין טעמא דריי מניאש שהביא בהפרייטוף, משום דאינו שולט בנפשו, ואין זה קלל מענינא דקרא דקרבן "שבו חשך וצלמרת וגו' ויבצע בעמל לבם וגו' וכשלו אין מורי וגו' וגדולת מזו מצאתי לאחר שכתב שהביש מקורו דקרא בשניה בבול בכבלי כנול, ואף שלדינא לא נראה כן, וכפי הנראה נמשך אחר לשון הפקדא דסתיב "אסירי עני ובכרל", וכבר כתבנו לעיל בבאור חלקה דלא בעינן דמינא דקרא, ואפלו בלא תעו במדבר או לא עמד רוח סנה גספן מקורו, והוא הדין בזה, וכן משמע ממשאר פוסקים שלא הוכיחו תנאי זה, אבל על-בלי-ימים ביושב זמן או יומים, בנדאי אינו קלל מענינא דקרא ואין לבקר: * **ותרי מנהגו רבנן**, עין פריי מגדים שמוקדם בדברי המחבר שהשימיט דעת החוספות דבעינן תרי רבנן לבד העשרה, מאחר שהרייף וקרא"ש מסבכים בסבין לשיטה זו, ובאמת נמשך בשיטה אחר דברי הפרייטוף, וכבר כתב הפרייטוף שהשגחת סופר הוא בבית יוסף, ואברהם הרייף קים בשיטת הרמב"ם דסבירא לה להקפד מהחוספות, וכן באשכול ובהלכות ראבי"ה [שנצא עתה לאור] העתיק גספן הכי, ומצאתי שפכר העיר בזה המדפיש להודושי הרא"ה ע"ש. ובעקר הדבר אין תמיה כלל בעליהם, ודעו דבמה ראשונים סוברים דכל חייב דלא אסיק הגמרא בתחבתא לא נדחה דינא דאמונא ומהחוספות אפשר דקדמי בשיטת הרמב"ם פרק תעקת הבתים נ"ב ע"ב ב"ה קש"א, דלא סביר לה בהקראשונים הנ"ל: אחר-כך מצאתי שהקרא"א העיר כל זמן, ויש לומר גם כן בענינו, דמר ויזכר סובר דאין סביר לה להקפיד שנים לבד העשרה, דהיון מקורו בזה התורה להקפיד מספר י"ב מצאים, ובנדאי חגי שנים מהן צעקרה הם. ודע עוד, דלשון החוספות דאין פיי מה שהיה לפנינו הוא מקצר ביותר, וצין באחרונים שהדקדקו בהקפדו, ובחוספותו רבנו יהודה הלשון מקור ביותר וזה לשונו: אימא כי צעקרה תתרי רבנן קש"א — ודינן ללא אפשרטא לו עבדינו לחמרא, ואי ליבא יכור אפלו ליבא הרי רבנן, עד פאז לשלנו. ומפרש שנים דברים הם, והקרא"א בבאור פון גסבין לזה מזהלת

שער הציון

(ד) עין בנכסת הדודלה זאלה רוב דחיי'אדם: (ה) וזח שהביא זמגן'אברהם בשך ר"מ מיזן דאין לשנות מטבעע שטבעי חכמים הוא רק לכתחלה. דעל'זכר'ח לאו שנוי גמור הוא, וזמלו שמוכח בסעיף ד, ואפילו לענין לכתחלה צריך עיון קצת, דהא משמע בזמנא דרב יהודה עשה כן לכתחלה: (ו) אחרונים: (ז) כן כתב בבאר היטב בשם פוסקים, ואח'זל'זב שפסח דתראנ"ח חולק [ונמשכו אחריו אהה אחרונים], אח'זל'זיב'ן נראה דיש להקל, וסמך לזכר: דהא כל דין נשפחה לזיפנין [מירומ'מיהה בקהל עמי], וסמך'ן כמו גבי דרפת חתנים דזל'זנין [סמך'ן לתר מאן'דאסר מ'ספ'קחלות כרזת הוי"] ועין פתבות דף זז, ואפילו הכי חתנים מן הסמך'ן. כל'זשן בקרבה דהוה, דלכסח פוסקים מספר עשרה אינו מנעב כלל דעשרה צל'זקמן, וכן משמע מן'סמיתא דבתי מסקבר שפסח בעשרה זח: ונהגו לזכר אשן מיראת חזקתו מני שיש שם עשרה, ולא חלם בוי שיש שם עשרה מצמקמן, אל אלא, ועל'זכר'ח דא אפסל לז'ל'זיש שם סמך'ן.

הלכות פרכות הודאות סימן ריט

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק ג]

כתבו האחרונים, דמי שנתחייב ארבעה אינו מקנה כי אם פרכה אחת לכלן⁹.

אף על לידת ובשורת הר צבי (אורח סי' קיג) כתב שלפי חלק מהפוסקים יולדת אינה יכולה לברך הגומל, מפני שאין שייך בה לשון 'לחייבים' כיון שהסכנה לא באה בתור עונש אלא מחמת שכן טבעו של עולם. אכן במשנ"ב להלן (ס"ק יז) משמע ששייך אצלה לשון 'לחייבים'. וביאר הגרש"ז אויערבך (שם) שכיון שהסכנה היא משוב הפסוק "בעצב תלדי בניך", הרי דוא כעונש על חטא נוכמבואר בגמ' (סוטה יב, א) שנשים צדקניות אינן סובלות בלידתן לפי שאינן בפיתקה של הודא.

[משנ"ב ס"ק ז]

אף-על-פי שאיני כגון, עס-פל-נה קטלני בכל טוב¹¹.

11) ומי שהכניס את עצמו לסכנה וניצל, כתב בשו"ת לב חיים (ח"ג סי' נג) שמברך הגומל, שהרי מחויב לשבח על שניצל. והוסיף בהנחות שם, שמבואר במחזיק ברכה (בסי' זה) שצדק אבינו לא בירך הגומל לאחר העקידה, וכן הכהן הגדול לא בירך לאחר שנכנס לקדש הקדשים ביום הכפורים, מפני שנכנסו על פי הדיבור למקום הסכנה, ולא באה אליהם הסכנה מאליה (וראה שערי תשובה ס"ק ב בסוגרין), ואם כן במקום שהכניס עצמו לסכנה, שעל פי דין היה צריך למות, בודאי צריך לברך הגומל על הצלתו. מאידך, בשו"ת מנחת אלעזר (חיד סי' מז) כתב שמי שהכניס עצמו לסכנה עבור ממון, בודאי אינו מברך, ורק מי שהכניס עצמו לסכנה עבור מצוה יש מקום לומר שמברך. וכי דעת הגרש"ז אויערבך (הלכות שלמה תפלה פכ"ג ארחות הלכה דע' 2) שהכניס עצמו לסכנה אינו מברך.

[משנ"ב שם]

כתב הרמב"ם: המקנה צריך שיהיה עומד בפני פרכה¹².

12) ובטעם הדבר כתב הב"ח, משוב שברכה זו נלמדת מהכתוב "ובמושב זקנים יהללהו", שמשמע שרק הזקנים יושבים, אבל המברך עומד. והאליה רבה (ס"ק ג) כתב שהטעם הוא משום שברכה זו נקראת הלל, וצריך לאומרה בדומה להלל שאמירתו בעמידה.

ובשו"ת חתם סופר (אורח סי' נא) כתב שהטעם הוא משום שכבוד הציבור שיהיה עומד. והעיר השלחן (סי' י) כתב שהטעם הוא משום שכל בני עשרה שכינתא שריא' (סנהדרין לט, א), ואין זה דרך ארץ לישב.

והוסיף החתם סופר שאין לבאר שצריך לברך בעמידה משום שברכה זו היא במקום קרבן תודה ולפיכך נאמרו בה דיני הקרבן, שהרי אינה בקרבן, וענינה רק להודות במקום הקרבן. ומטעם זה כתב שמעיקר הדין אפשר לברך ברכה זו בליילה [בעשרה], אלא שנהגו לברך אותה בשעת קריאת התורה.

[משנ"ב ס"ק ו]

עם בעל הנס¹³.

13) אכן לענין שני התלמידי חכמים שצריך לברך בפניהם, כתב בשו"ת אור לציון (ח"ב פי"ד תשובה מב) שמשמע מלשון הפסוק בתהלים שאין המברך בכלל אף אם הוא תלמיד חכם, אלא צריך להודות בפני שנים.

[משנ"ב שם]

עוד כתבו, דקט"ף אינו מתחייב להודות¹⁴ (נאכלו מצד מצות הנוה¹⁵).

6) קטן שחלה והבריא עוד בהיותו קטן, אך רק בשהגדיל חזר לילך על בוריו, כתב הגרש"ז אויערבך (שו"ת מנחת שלמה ח"ב סי' ד אות לא) שיש להסתפק אם צריך לברך.

7) ולגבי קטן שרוצה לברך על הצלתו, או אב שרוצה להודות על הצלת בנו הקטן, הורה הגרש"ז אויערבך (הלכות שלמה תפלה פכ"ג ס"ח) שיוחן לצאת כשמברך ברכת הגומל חסדים טובים, וטוב שיהיה בפני עשרה. וכן הורה לעשות לכל המסיפק אם לברך הגומל.

8) ובטעם הדבר כתב המג"א (בריש הסימן) בשם המהר"ם מינץ שהרא"ל ונוסח הברכה 'לחייבים' שמשמעו שחייבים עונש. אינו שייך בקטן שלא בר עונשין הוא, ואם מצד חטאי אביו, אסור לבנו לומר זאת נוכמבוא בשעה"צ להלן ס"ק יג בשם ה"ט"ז ס"ק ג, וראה שו"ת כתב סופר א"ח סי' כז.

[משנ"ב שם]

וגם נשים, מנהג העולם שאין מקריין פרכה זו¹⁶.

9) וכן הורה החזו"א (ארחות רבנו ח"א עמ' צא) לנשים שלא יברכו הגומל.

[משנ"ב שם]

וכתבו האחרונים הטעם: משום דסדר פרכה זו הוא בפני עשרה, וכדלקמה, ולאו ארח ארעא לאשה¹⁷.

10) אבל יולדת שרגילות היא שקרובים מתאספים בביתה, והיא גם חייבת בקרבנות, כתב הגרש"ז אויערבך (שו"ת מנחת שלמה ח"ב סי' ד אות לא) שבירושלים רבים נהגו שמברכת נכמבואר לעיל (ס"ק ב) בשם ר"ק החיים והשלמת חיים, אכן מי שנהג שאין מברכות, לא התיר לו הגרש"ז אויערבך לשנות ממנהגו (הלכות שלמה תפלה פכ"ג ארחות הלכה דע' 12), והוסיף שכן תנהג אשה שעברה ניתוח שמתקיים מנין בביתה, אולם מפלת שאין מתאספים אצלה קרובים אינה מברכת אף שחייבת בקרבנות.

מאידך, בבית הגר"י קניבסקי (ארחות רבנו שב) לא בירכו הנשים

הלכות פרשת חמץ ופסח סוכות

המשך מעמוד קלה

שם) שאב המטוס אינו עובר מעל הים אין מברכים אף אם נוסע למדינה אחרת. ואף הגר"י קניבסקי (ארחות רבנו שם) הורה שלא לברך על טיסה ממקום למקום במדינה אחת.

ובטעם החילוק בין נסיעה במטוס לבין נסיעה במכונית, ביאר בשו"ת אגרות משה (שם) שבנסיעה במכונית אף שמצויות תאונות דרכים, מ"מ הנסיעה עצמה אינה מצב של סכנה, ואינה כהפלה או טיסה שאינם ביבשה, ומחמת זה עצמו הנמצא בהם שריו במצב ששייך בו סכנה. ובה ביאר מה שמברכים בזמנינו על הפלגה באניה נוכח על טיסה למרות שכמעט ולא קורה שמסתכנים, והיינו, שעצם ההימצאות במקום שאינו יבשה הוא מצב ששייך שיסתכנו בו, ולפעמים אכן באים לדרי סכנה, ועל כן צריך להודות על ההצלה משם, אף שאינה גדולה כהצלה שבדורות הקודמים.

[ביה"ל שם]

נדע עוד דפשוט דלכלי צלמא, בין קים ובין קמקור קמקין אפלי לא קנה לו שום סכנה.*

4) אולם אף בים, במקום שמצויים בו איום וטכנים ודיר בספינה מאחד לשני בזמן קצר, כתב בשו"ת מנחת יצחק (ה"ד סי' יא) שלא יברך [וראה שו"ת לב חיים ח"ג סי' נג], משום שאין זה בכלל נוסח הברכה [לחייבים], שהרי כך היא הדרך באותו מקום, ועוד, שיש אומרים שאין לברך על דרך קצרה כשאנו מתרחק משפת הים, אך יראה לעלות לתורה לאחר שלשה ימים שנשאר ביבשה [ראה משנ"ב ס"ק א], ובאומרו ברכו יכוון להודות על כך שיצא מהים בשלום.

שמברכים כיון שאינם ביבשה, והיינו מפני שאי אפשר להישאר שם לאורך זמן, ואם יארע קלקול במטוס אין אפשרות להינצל כביבשה [וראה ביה"ל כאן שהסתפק לגבי נהר]. וכתב שמטעם זה יש לברך אפילו לפי השיטה המובאת בשו"ע להלן (סי' ט) שאין מברכים אלא על ארבעת הדברים המוכרים כאן, כיון שהוא ממש כיוודי הים. ועוד כתב, שכיון שכתב המשנ"ב שם (ס"ק לא) שטעם שיטה זו הוא משום שתיקנו לברך רק על אלו שהם מצויים ביותר, יש לומר שהוא הדין במטוס. וכן הורה החזו"א (ארחות רבנו ח"א עמ' צא) שמברך, וכן דעת הגר"שז אייערבך (הליכות שלמה תפלה פכ"ג סי' ה) שמברכים על טיסה מפני שיש בה סכנה, וכן דעת הגר"שז אלישיב (אשרי האיש ח"א פ"מ אות טו), מאידך, הגר"שז מבריסק לא ביוך (קנין תורה ח"א סי' טו אות ג), ואף דעת הגאון מטשעבין (שו"ת בצל החכמה ח"א סי' כ) לברך בלי שם ומלכות, וראה שו"ת מנחת יצחק (ח"ב סי' מז), ובשו"ת אור לציון (ח"ב פ"ד תשובה מג) כתב שהברכה נתקנה על השש ליסטים וחיות רעות שבדרכים, ולא על תאונות דרכים, וראה להלן. ולפיכך רק במטוס נוסעים ששייכים בו ליסטים מברכים עליו, אך לא על טיסה במטוס פרטי שמכיר את הנוסעים האחרים שעמו.

וטיסה ממקום למקום באותה יבשה, כתב בשו"ת אגרות משה (שם) שלפי הטעמים הבי"ל אין חילוק אם נסע ממקום למקום מעבר לים או שנסע מעל מקום יבשה ובבולם צריך לברך. וכן דעת הגר"שז אויערבך (שם). מאידך, דעת הגר"שז אלישיב (תורת הדרך עמ' סז), אשרי האיש

הלכות פרשת חמץ ופסח סוכות

המשך מעמוד קלה

שלענין דיני ממונות יחיד מומחה דינו בשלשה הדיירות, וכיון שמן הסתם הרב אוהב את כל בני העיר, הרי זה כמי שמיטיב בבני שלשה מאהביו.

[משנ"ב שם]

ואף קשקש יכול להיטיב תלום.

7) דין תענית חלום בערב שבת, מובא בשו"ע לקמן (סי' רמ"ט ס"ד) ודין תענית חלום בשבת, מובא בשו"ע לקמן (סי' רפ"ח סעיפים ד-ו). ולענין תענית חלום ביום טוב ראה משנ"ב לקמן (סי' תקכ"ט ס"ק יח-יט). ודין תענית חלום בראש חודש וחול המועד וחנוכה ופורים וערב יום כיפור, מברר בשו"ע לקמן (סי' תי"ח ס"ה).

[משנ"ב ס"ק ד]

חלום קשה על חברו, יתענה* ספר חסידים וכו', עין שם טעמא. 8) כאן משמע שמתענה החולם בעצמו, אמנם לקמן כתב (סי' רפ"ח ס"ק ו) שהחולם יספר לחבירו שחלם עליו כדי שיתענה חבירו, וביאר (שם) שכאן מדובר שאינו רוצה לצער את חבירו ולספר לו, ולכן מתענה החולם בעצמו. והוסיף (שם) שכל זה הוא בחול, אולם בשבת אין מתענים על חלום של אחרים, בין החולם ובין מי שחלם עליו.

9) בטעם הדבר כתב בספר חסידים (שם) שזה שחלמו עליו נחשב לנזוף, ולכך לא הראו לו את החלום, אלא הראוהו לזה שחלם לומר שהוא יתענה ויתפלל על חבירו וישא פניו. ואם אינו מהענה, טוב שיגיד לחבירו כדי שהוא יתפלל על עצמו.

שם (ס"ק יג) כתב שיש אומרים להקל שיתענה רק עד תחילת הלילה. וכתב בביה"ל שם (ד"ה יש אומרים) שאם חלם בשעה כזו שאם ימתין י"ב שעות יוכל להבדיל רק ביום ראשון [וכן אם חלם בערב שבת סמוך למנחה ואם ימתין יוכל לקדש רק בשבת בבוקר], יש לסמוך על המקילים שאין צריך להתענות דוק י"ב שעות.

ואם חלם בתחילת הלילה והתעורר, כתב במשנ"ב שם שיש אומרים שיתענה כבר מהלילה, ויש אומרים שיתחיל להתענות רק מכשיאיר היום.

[משנ"ב ס"ק ג]

באפי תלתא* וכו', מנחה להמצא עם השלשה להיטיב.

5) ולמנות שליח שילך אצל שלשה להיטיב את חלומי, דעת הגר"שז אלישיב (שיעורי ברכות נה, ב) שאינו מועיל, אלא צריך החולם לבא בעצמו, ואף איש אינו יכול לבא עבור אשתו.

6) אם אינו מוצא שלשה גדולים, כתב הא"א (בוטשאטש) שיכול לסמוך שיתענה לו קטנים שמבטלים לשון הקודש ולומדים מקרא היטב, וכן כתב הכף החיים (סי' ג) שיכולים לצרף עמדם קטנים, ודיבא בתשובות והנהגות (ח"ב סי' רנו) שהגר"שז הקפיד מאד על כך שהמטיבים יהיו אהביו, אך לא הקפיד שלא יהיו קרובים אליו, או זה לזה.

ושלש נשים, דעת הגר"שז אלישיב (שיעורי ברכות נה, ב) שאין להיטיב בפניהם, ועל אשה שחלמה חלום ללכת בפני שלשה אנשים.

ולהיטיב בפני יחיד מומחה, כתב הערוך השלחן (סי' ה) שהמנהג בהרבה מקומות שהחולם בא לפני רב העיר והוא פותר לו החלום לטובה, כיון

